

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-2-113-126>

УДК [37:303.443]:37.015.31:7:[053.4:373.2]

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-1243-6069>**Вікторія Рагозіна,***кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,**Інститут проблем виховання НАПН України,**м. Київ*

ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті презентовано технологію педагогічного супроводу художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку в умовах освітнього процесу у закладах дошкільної освіти як систему взаємопов'язаних складових, що сприяють поетапному розгортанню процесу художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку в художньо-естетичній діяльності. З огляду на пряму залежність фізичного, психічного і особистісного розвитку дітей раннього віку від дорослих і їх участі у життєдіяльності дитини, наголошено на необхідності такого підходу у навчанні дітей як педагогічний супровід, коли дитина виступає рівноцінним партнером вихователя, який створює умови для її розвитку в значущих для дитини видах діяльності на засадах партнерської взаємодії і співробітництва.

Означено педагогічні умови художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку, реалізовані технологією, що впроваджувалася у освітньому процесі закладів дошкільної освіти м. Суми і Сумської області (2020 –2021 р.р.) на спеціально розроблених змісті, формах і методах роботи вихователів з дітьми раннього віку, спрямованих на розвиток їхнього художнього сприймання, виявлення естетичних емоцій у різновидах художньо-естетичної (образотворчої) діяльності.

Розкрито зміст роботи вихователів упродовж трьох етапів формульовального експерименту. На підготовчо-організаційному етапі започатковано підготовку вихователів до роботи у групах раннього віку, а саме: вихователів ознайомлювали з сучасними науковими підходами щодо розвитку дитини раннього віку та перебігу образотворчої діяльності у цей віковий період, технологією художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку та методиками, зокрема, сприймання і обговорення художніх творів, декоративної діяльності та іншими. Акцентовано увагу на організації розвивального середовища у групах раннього віку відповідно до сучасних орієнтирів (маркування простору групи, звукових і візуальних сигналів та ін.), впровадження сучасного навчально-методичного забезпечення. З метою забезпечення системності і послідовності педагогічних впливів на технологічному етапі розроблено щомісячні карти супроводу образотворчої діяльності дітей раннього віку з домінантами формульовальної роботи на кожний місяць, форматами активностей дітей упродовж дня. На результативному етапі виявлено позитивні зрушення в усіх групах учасників освітнього процесу – дітей, вихователів і батьків.

Ключові слова: технологія педагогічного супроводу, художньо-естетичний розвиток, діти раннього віку, заклади дошкільної освіти.

© Вікторія Рагозіна, 2021

Вступ. Актуальність вивчення проблематики художньо-естетичного розвитку дітей у ранньому дитинстві зумовлене її недостатнім висвітленням у сучасних наукових і науково-методичних працях. Практично відсутні ґрунтовні комплексні розвідки цієї теми, на кшталт широкоаспектних психолого-педагогічних досліджень, здійснених у середині ХХ століття

вченими (М. Щелованов, Н. Аксаріна та ін.), що охоплювали і художньо-естетичне виховання дітей (Н. Ветлугіна та ін.).

Потреба у вивченні дитини раннього віку, яка живе у XXI столітті і потребує не тільки догляду, а кардинально нових підходів до її розвитку, навчання і виховання, спонукає світову педагогічну спільноту запроваджувати прийняття законодавчих документів світового рівня, об'єднання науковців і практиків різних країн у вирішенні важливих питань догляду і освіти дітей раннього віку, що засвідчують міжнародні конференції, проєкти, зокрема й за участю ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ.

Цінним внеском у справу розвитку і освіти дітей раннього віку є здійснювані дослідження лабораторією дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України у межах науково-дослідної роботи «Виховання дітей раннього віку у закладах дошкільної освіти різних типів» (2019-2021 р.р.) та інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня «Педагогічні умови становлення і розвитку особистості на ранніх етапах онтогенезу» (2019-2022 р.р.). Партнерами лабораторії виступають заклади дошкільної освіти України (далі ЗДО), що апробують наукові розробки науковців у групах раннього віку (далі ГРВ) (за сприяння обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти).

Згідно планів науково-дослідної роботи у період 2019-2020 р.р. було опрацьовано теорію та здійснено констатувальний експеримент [2].

Мета та завдання. Метою статті є висвітлення технології супроводу художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку під час її впровадження в освітній процес ЗДО. Завдання: розроблення змісту, форм і методів супроводу розвитку дітей – навчально-методичного забезпечення; методична підготовка вихователів ЗДО до роботи з дітьми раннього віку, моніторинг діяльності вихователів, опрацювання проміжних і кінцевих результатів етапу формувального експерименту.

Методи дослідження. Розроблена технологія ґрунтується на засадах особистісно-орієнтованого, діяльнісного, культурологічного, компетентнісного підходів; теоретичних засад художньо-естетичного розвитку дитини (А. Бакушинський, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Комарова, І. Ликова, В. Мухіна, Н. Сакуліна, Є. Фльоріна та ін.), сучасних досліджень художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку (Г. Григор'єва, О. Дронова, Т. Казакова, І. Ликова та ін.), принципів художньо-естетичної діяльності (естетизації предметно-

розвивального середовища, культурного збагачення змісту зображувальної діяльності, взаємозв'язку продуктивної діяльності з іншими видами дитячої активності, інтеграції різновидів образотворчого мистецтва і художньої діяльності, естетичної орієнтованості на загальнолюдські цінності, збагачення сенсорно-чуттєвого досвіду, організації тематичного простору, взаємозв'язку узагальнених уявлень і способів дій, що сприяє створенню художнього образу, природньої радості естетичного сприймання, відчуття і діяння (І. Ликова) .

Серед використаних у дослідженні методів: формувальний експеримент, у ході якого реалізовувалися педагогічні умови і технологія; технологія художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку як основний педагогічний інструментарій, а також семінари, консультації, навчальні відео, професійний *master mind*, щоденники самоаналізу як форми навчання і зворотного зв'язку вихователів і куратора під час реалізації художньо-естетичного розвитку дітей; у якості методів роботи вихователів з дітьми виступали заняття, активності (індивідуальні, підгрупові, загальногрупові), вільна художня діяльність, художні ігри, вправи, завдання.

Дослідження здійснювалось під нашим патронатом (2020 – 2021 н.р.) на базі ЗДО Сумщини (Сумський ДНЗ (центр розвитку дитини) № 26 «Ласкавушка», Сумський ДНЗ (центр розвитку дитини) № 28 «Ювілейний», Сумський ДНЗ (центр розвитку дитини) № 13 «Купава») і Сумської області (Роменський ДНЗ (ясла-садок) № 4 «Малятко», Роменський ДНЗ (ясла-садок) № 9 «Фіалка»). Координатором експериментальної роботи в області виступила методист навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Сумського ОПППО Міщенко Л. Б.

Результати дослідження. Фізичний, психічний і особистісний розвиток дітей раннього віку має пряму залежність від дорослих і їх участі у життєдіяльності дитини, тому головним засобом *художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку* нами обрано *педагогічний супровід*. Педагогічний супровід (супровід-співробітництво, супровід-ініціювання) – це обмежене керівництво, цілеспрямоване навчання, що передбачає можливості планування мистецької діяльності дитиною і дорослим, співтворчість і рефлексію [6]. За такого підходу дитина виступає рівноцінним партнером вихователя, який створює умови для її розвитку в значущих для дитини видах діяльності на засадах співробітництва і партнерства. Розроблену нами *технологію педагогічного супроводу*

художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку в умовах освітнього процесу у ЗДО розглядаємо як систему взаємопов'язаних складових, що сприяють поетапному розгортанню процесу художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку в образотворчій діяльності в єдності змісту, форм і методів роботи вихователів, спрямованих на розвиток художнього сприймання дитини, виявлення нею естетичних емоцій у різновидах художньо-естетичної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Технологія педагогічного супроводу художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку в умовах освітнього процесу ЗДО

Педагогічні умови:			
Лінії	1. Запровадження внутрішньовидової (види образотворчої і художньо-естетичної діяльності) і зовнішньовидової (художньо-естетичної (образотворчої) діяльності з руховою, пізнавальною, комунікативною і мовленнєвою) інтеграції змісту діяльності.		
	2. Взаємозв'язок сприймання художніх творів з художньо-продуктивною діяльністю (малювання, ліплення, аплікація, декоративна діяльність, конструювання).		
	3. Ампліфікація художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку через конструювання спеціальних змісту і форм образотворчої діяльності в умовах освітнього процесу ЗДО різних типів.		
Вихователі	4. Застосування вихователями системи спеціальних художніх ігор, вправ і завдань, спрямованих на формування ручних умінь, художньо-технічних прийомів і способів зображення, що сприяє створенню елементарного художнього образу.		
	5. Створення в ЗДО розвивального художньо-естетичного середовища, максимально сприятливого для художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку.		
	6. Професійна взаємодія вихователів ГРВ ЗДО з науковцями (науковими співробітниками лабораторії дошкільної освіти і виховання ІПВ НАПН України).		
Складові технології (компонент «Образотворче мистецтво»)			
	Зміст	Форми	Методи
	Знання вікових особливостей дітей раннього віку. Опанування методик і технологій розвитку дитини раннього віку. Опанування методик і технологій художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку	Навчально-методичні семінари, вебінари. Формувальний експеримент. Консультації з науковцями. Навчально-методичний кейс (дидактичні матеріали, відео, аудіоматеріали). Професійний master mind (форма групового навчання). Щоденники самоаналізу проведених активностей з дітьми. Форми зворотнього зв'язку з куратором (запис занять на відео, відеоконференції, консультації телефоном). Звітні форми роботи (презентації найкращого педагогічного досвіду, есе, конспекти занять, виступи на конференціях, семінарах).	Спостереження за дітьми. Фасилітована дискусія. Обговорення процесу і результатів проведених активностей з колегами. Самоаналіз занять. Самонавчання (опрацювання літератури, самоаналіз занять, вивчення педагогічного досвіду).

Діти	Навчально-методичне забезпечення художньо-естетичного розвитку дітей у ГРВ в ЗДО	Заняття зображувальною діяльністю (індивідуальні, підгрупові). сприймання художніх творів (загальногрупові). Вільна художня діяльність. Художньо-ігрові активності. Художньо-експериментальні активності.	Художні ігри. Художні вправи. Художні завдання. Художні експерименти.
------	--	---	---

Було визначено шість педагогічних умов художньо-естетичного розвитку дітей у ГРВ в ЗДО різних типів (див. табл. 1). *Перша педагогічна умова* впроваджувалась через конструювання змісту різних видів діяльності, інтегрованих навколо домінантної змістової лінії «Образотворча діяльність». *Друга педагогічна умова* передбачала використання спеціально підібраних художніх творів (живопис, скульптура малих форм, ілюстрації до казок і віршів) та використання авторської технології «Вчимося у майстрів», що включає етапи: сприймання художніх творів дитиною разом з дорослим і художні ігри за мотивами художнього твору, опанування дітьми елементарних прийомів зображення, доповнення зображення із використанням набутих дітьми первинних способів зображення. З метою виконання *третьої педагогічної умови* художньо-естетичний розвиток дітей відбувався з використанням вихователями навчально-методичного забезпечення, розробленого науковцями. *Четверта педагогічна умова* забезпечувалась шляхом уведення в освітній процес спеціальних художніх ігор, вправ і завдань, спрямованих на формування ручних умінь, художньо-технічних прийомів і способів зображення, що сприяло створенню дітьми елементарного художнього образу. З метою реалізації *п'ятої педагогічної умови* було запропоновано різні варіанти зонування і оформлення середовища у ГРВ. *Шоста педагогічна умова* передбачала участь учасників експериментальної роботи у наукових і навчально-методичних заходах; мережеву взаємодію вихователів України у професійній групі Фейсбук «Маленькі долоньки»; запровадження інноваційних форм самонавчання і професійного самовдосконалення вихователів (челенджі, професійний master mind) [14]. Педагогічні умови поетапно реалізовувалися впродовж *підготовчо-організаційного, технологічного і результативного* етапів *формульованого експерименту*; кожен з етапів мав свої завдання; відповідно добирался педагогічний інструментарій.

Завданнями **підготовчо-організаційного етапу** були: підготовка вихователів до роботи з дітьми, організація процесу художньо-естетичного розвитку у ГРВ ЗДО. Робота здійснювалась одночасно за кількома напрямками.

Під час *семінарів-практикумів* було *актуалізовано знання вихователів та надання їм осучасненої інформації щодо перебігу образотворчої діяльності* у проміжку від 1 до 3-х, ознайомлено із сучасними науковими підходами до розвитку дитини раннього віку. Зокрема, акцентовано увагу на тому, що в дозображувальний період здатність до художньо-образного вираження тільки розвивається, а графічна діяльність щопівроку має змінні риси. Так, малюки від 1 до 2-х років тягнуться до олівця, крейди та ін., і, наслідуючи дорослого, наносять непевні сліди на папері. Діти 2-2,5 років проявляють більший інтерес до художніх інструментів і матеріалів, при цьому скоріше цікавляться процесом нанесення штрихів, кривульок, ніж результатом своїх дій. Саме у багаторазових повторях руху руки з олівцем чи пензлем проявляється руховий ритм. Діти 2,5-3 років уже впевненіше і ритмічніше орудують олівцем, у їх малюнках з'являються різноспрямовані та дугоподібні лінії, штрихи, спіралі, яким діти дають «назви», однак, повторити намальоване дитина ще не може. Перехід на наступний рівень у розвитку зображення засвідчують замкнені у колоподібну на інші форми лінії (приблизно на кінець 3-го року життя) [9].

Далі вихователі ознайолювалися із організаційно-методичними настановами щодо початку *формульованого етапу дослідження і його завдань, педагогічного інструментарію (технологія), організації художньо-естетичного розвитку дітей (стартовий, проміжні семінари)* [1]. Теоретико-методичним підґрунтям для вихователів стали статті науковців [3; 10; 13; 15; 16; 17].

Робота з дітьми розпочиналась із *переорганізації розвивального середовища у ГРВ* відповідно нових орієнтирів (маркування простору групи, звукових і візуальних сигналів). Вихователі обрали варіанти осучаснення середовища своїх груп, зокрема: перевлаштування осередків, оптимізація робочого місця дітей під час художньо-продуктивної діяльності та місць просушки і зберігання дитячих робіт, їх презентування батькам; використання мобільних ширм для художніх ігор і завдань в індивідуальному і груповому виконанні [1].

Опанування вихователями сучасних *технологій і методик художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку* (під час *семінарів-практикумів – онлайн*) стало наступним завданням [7; 8; 10; 14]. Основоположною у роботі з дітьми 3-го року життя є технологія сприйняття і обмін враженнями від художніх творів, що має етапи: введення дітей у картину; сприйняття художнього твору; оповідку за темою картини; художні ігри за змістом картини, зумовлені враженнями від побаченого [7]. Розумінню суті технології сприяли записані

куратором *навчальні відео* з рекомендаціями і прикладами роботи з дітьми, сформульованими методичними питаннями для колективного обговорення у *професійних master mind* (групах «розумного навчання»).

Для вихователів було виокремлено *напрями роботи з дітьми* у розвитку їх образотворення: розглядати з дітьми твори живопису, ілюстрації, стисло розповідати про їх зміст; надавати можливості маніпуляцій з художніми матеріалами; формувати елементарні художньо-технічні уміння у міні-іграх; організовувати вільну художню діяльність і обговорювати її з дитиною [4; 16].

Для щоденної роботи вихователів науковцями лабораторії під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Гавриш Н.В. розроблено *навчально-методичне забезпечення розвитку дітей раннього віку у ГРВ* (тематичний річний план, освітні завдання на кожний тиждень і щотижневі карти організації життєдіяльності дітей, де були визначені пріоритетні види діяльності та формати диференційованих активностей дітей упродовж дня, рекомендації щодо роботи з батьками та методичні рекомендації щодо проведення ними щоденних активностей з дітьми). Всі матеріали вибудовувалися на основі блочно-тематичного планування [1]. Тема кожного місяця опрацьовувалась з дітьми впродовж 4-х тижнів, зокрема, в різних видах художньо-естетичної діяльності. Надані вихователям щотижневі *карти активностей* дозволяли сфокусуватися на освітніх завданнях, застосовувалося «живе планування» при обранні варіантів орієнтовного змісту роботи. Додаткова картотека активностей як «банк» завдань, вправ, ігор дозволяла вихователям використовувати їх відповідно потреб, інтересів дітей та завдань дня чи імпровізувати в моменті.

Незвичним для вихователів стало *перереформатування їх роботи у ГРВ*: збільшилися частки підгрупових, індивідуальних *форм роботи* і зменшилася частка загальногрупових. Так, в образотворчій діяльності індивідуально відпрацьовувалися елементарні художньо-технічні прийоми, що потім використовувалися дітьми у групі під час створення художніх робіт. Колективно проводилися тільки споглядання і обговорення картин, ігри за їх мотивами. Успішність розвитку дитини забезпечувалась шляхом продуктивної взаємодії вихователів з батьками на засадах партнерства: батьків ознайомлювали із завданнями розвитку дітей упродовж місяця у форматі *щомісячної карти справ батьків з дітьми*, що включала й різноманітні художньо-естетичні активності.

У перебігу **технологічного етапу** акцент зроблено на налагодженні системної і послідовної роботи з художньо-естетичного розвитку дітей. Щоб допомогти вихователям одночасно тримати у полі зору напрями роботи, зміст, форми і методи, куратором розроблялися щомісячні *карти супроводу художньо-естетичної (образотворчої) діяльності дітей*. У картах виокремлювалися домінанти розвитку дітей і конкретизувалися засоби – система спеціальних завдань, ігор, вправ, об'єднаних у шість серій (художньо-експериментальні, художньо-ігрові та ін.). Наприклад, серія «Умілі рученята» включала вправи-експерименти з апробовування дітьми різних художніх матеріалів та інструментів [4].

У навчанні дітей технічним прийомам і способам отримання елементарних художніх образів вихователям допомагали *специфічні методи і прийоми: методи художньо-технічної дії* (метод прямої дії – «рука в руці»; метод наслідувальної дії; метод пізнавальної дії – «предметні маніпуляції»); *методи пропедевтично-зображувальної дії* (спонукання до створення первинного художнього образу дітьми): зображувально-ігровий – «малювання-розповідання»; художньо-ігровий – обігрування створених художніх образів [16]. Опановані дітьми у процесі ігор та вправ елементарні прийоми зображення реалізовувалися у ході виконання завдань художньо-продуктивною діяльністю – так малюки поступово нарощували свої художні вміння.

Під час технологічного етапу відбувалося *залучення дітей до декоративної діяльності*, що є нетрадиційною у такому віці [8]. З огляду на необхідність реалізації природної потреби дітей у красі та відтворенні її власноруч у процесі оздоблення, прикрашання предметів і речей у своєму оточенні, вважали доцільним створювати передумови цієї діяльності і запроваджувати підготовчу роботу з розглядання орнаментованих предметів, ознайомлення малюків з елементарними прийомами декорування предметів, їх зображень та форм, що базується на доступних дітям цього віку вміннях у малюванні й ліпленні. З цією метою вихователям було запропоновано для роботи з дітьми 3-го року життя *авторський альбом* [11], використання якого сприяло залученню дітей до сприймання творів декоративного мистецтва, опанування елементарними способами і прийомами декоративного малювання й ліплення та використання їх для прикрашання готових форм і частин зображення за мотивами творів митців. *Методичні рекомендації* куратора підтримували вихователів у організації таких занять у ГРВ. Малюки створювали простий декор (розфарбовували чи прикрашали зображення предметів пальчиком, пензликом, квачиком), наносили елементарні узори (заглибки пальчиком на

об'ємних формах з кольорового тіста та ін.) [10; 11; 14].

У процесі формувального експерименту вихователі долали труднощі, пов'язані зі зміною стилю взаємодії з дітьми – з керівного на партнерський. Для більш ефективного навчання вихователі записували на *відео свої заняття* з метою їх обговорення у *професійному master mind*. Паралельно куратор переглядав відео занять і розміщував свій коментар у форматі *навчального відео*, де аналізував заняття, реалізацію технології вихователем та стиль взаємодії з дітьми, позитивні моменти занять, реакції дітей та ін. Проблемні питання методичного характеру обговорювалися в колі колег.

Для більш динамічного процесу самонавчання вихователям було запропоновано *щоденник самоаналізу*. Алгоритм самоаналізу власних дій у ході занять з дітьми дозволяв не вдаватися до самокритики, а здійснювати рефлексію та намічати конструктивні кроки з метою професійного зростання.

На **кінцевому етапі** формувальної роботи з'явилися позитивні зміни, які засвідчили ефективність запроваджених педагогічних умов і технології. Так, відзначимо стійкий потяг вихователів до актуалізації знань з проблем розвитку дітей раннього віку, що проявлявся в опрацюванні періодичних фахових статей, використання інноваційних матеріалів у роботі, продукування креативних рішень. Помітно, що вихователі більш активно стали відгукуватися на запропоновані куратором заходи. Наприклад, у рамках *челенджу* вихователі надсилали у закриту професійну групу вихователів ЗДО відео проведених активностей з малюками, що потім слугувало матеріалом для навчально-практичних семінарів і вебінарів.

Вихователі почали розгортати нові ідеї, використовувати їх на практиці. Ними були апробовані запропоновані куратором цікаві дидактичні *ретро-посібники*: кубик і пазли із репродукціями картин у підгруповому форматі. Діти проявляли активний інтерес до таких завдань, відповідно до чого вихователі зробили висновки про їх доцільність на заключному етапі занять з картинами. Натхненним для колег став *творчий проєкт* вихователя Сумського ЗДО-ЦРД (ясла-садок) № 13 «Купава» С. П. Бідної, яка на основі методики куратора розробила конспекти занять і дидактичний матеріал для занять з дітьми з використанням художніх творів декоративного мистецтва сумської мисткині Н. Гудилко.

Збільшилася активність вихователів як учасників конференцій: свої методичні «родзинки» як молоді, так і досвідчені вихователі презентували на обласній педагогічній студії для працівників ЗДО області (31.03.2021 р.) «Особливості організації особистісно

орієнтованого освітнього процесу в групах раннього віку» на базі Сумського ОШПО, на Всеукраїнській конференції, присвяченій Дню дошкілля (27.09.2021 р.).

Вихователі стали активно і різноформатно висвітлювати свою роботу з дітьми на сайті ЗДО, сторінках Фейсбук та ін., – з метою ознайомлення батьків і громадськості з педагогічними новаціями, творчими проєктами та результатами їх реалізації. Так, Сумський ЗДО № 13 на сторінці Фейсбук представив результати міні-проєкту «Чарівний сніговик» та багатьох інших проєктів. Цікавою знахідкою Роменського ЗДО № 9 стали віртуальні мандрівки до місцевого краєзнавчого музею, під час яких діти і батьки могли познайомитися із творчістю роменського художника і скульптора О. Федько; працівники Сумського ЗДО № 26 створили музичні руханки для найменших; вихователі Сумського ЗДО № 28 апробували на заняттях ігрові лабіринти на підлозі, інтерактивну підлогу та ін. розвивальні засоби у руховому розвитку дітей; Роменський ЗДО № 4 втілює ідею проведення занять з малюками як костюмованого дійства та ін.

У роботі з батьками в умовах карантину вихователі стали використовувати більш сучасні форми: арт-виставки дитячих робіт на скляних поверхнях вікон групових приміщень, що дало можливість батькам переглядати їх знадвору; спілкування в віртуальних групах, обмін художніми роботами своїх дітей; залучення батьків до виготовлення з дітьми персонажів лялькового театру і розігрування вистав для батьків та ін.

Окремі результати формуальної частини експериментального дослідження, що засвідчили результати дітей, висвітлено нами у публікаціях [1; 15].

Обговорення. Ми поділяємо висновки дослідників (А. Бакушинський, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Комарова, І. Ликова, В. Мухіна, Н. Сакуліна, Є. Фльоріна та ін.) щодо необхідності й можливості художньо-естетичного розвитку з раннього дитинства – за умови використання доцільного змісту, форм і методів роботи з малюками. Погоджуємося із думкою О. Половіної [6, с. 3] щодо перспективності такого підходу у запровадженні мистецької діяльності дітей як супровід-співробітництво, оскільки, як засвідчує наше дослідження, воно передбачає можливості «живого» планування змісту і форм роботи з дітьми, уможливує опанування елементарних художніх умінь дітьми, й водночас – співтворчість із вихователем; важливо, що художньо-естетичний розвиток дитини розгортається на засадах індивідуального підходу, з акцентом на задатках і інтересах кожної дитини. У розробці власного доробку (педагогічні умови, технологія) спиралися на принципи художньо-естетичної діяльності дітей 2-7-ми років І. Ликової [5], окремі теоретико-практичні

настанови щодо роботи з дітьми раннього віку Г. Григор'євої, О. Дронової. Як і І. Ликовою, нами був апробований у ЗДО розроблений педагогічний інструментарій супроводу розвитку дітей із використанням навчально-методичного забезпечення. Водночас інноваційним у нашому дослідженні є застосування комплексного підходу до художньо-естетичного розвитку дітей (діти-вихователі-батьки), що передбачало підготовку вихователів, супровід ними розвитку дітей із використанням новітнього навчально-методичного забезпечення та у взаємодії з батьками на партнерських засадах, моніторингові процедури щодо дітей і вихователів; саме такий підхід сприяє позитивній динаміці процесу художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку. Дослідження засвідчило більшу результативність новітніх форм і методів роботи з дітьми і вихователями, розробленими в межах дослідження.

Висновки. Впроваджена технологія педагогічного супроводу художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку в умовах освітнього процесу у ЗДО сприяє поетапному розгортанню процесу художньо-естетичного розвитку дитини раннього віку. Доцільним є реалізація технології шляхом розгортання взаємопов'язаних ліній (вихователі, діти, батьки), що передбачало використання спеціально розроблених змісту, форм, методів і прийомів роботи.

Результати роботи засвідчили позитивні зрушення на рівні всіх учасників освітнього процесу. Найявнішими стали якісні показники розвитку дітей раннього віку у образотворчій діяльності (участь у обговоренні картин, художньо-ігрова активність, зображувальні уміння). Про позитивну динаміку у вихователів свідчить їх трансформація у ставленні до розвитку дітей, що ґрунтується на сучасних психолого-педагогічних знаннях, вдумливому підборі змісту і технологій, зміні позицій у бік партнерства з дітьми і батьками, професійному самовдосконаленні, застосуванні креативних підходів у роботі і її презентуванні в нових форматах. Набула якісних проявів участь батьків у процесі художньо-естетичного розвитку дітей.

Опис формувальної роботи не вичерпано межами цієї статті; подальшого висвітлення потребує розроблений дидактико-методичний супровід розвитку дитини у ГРВ в ЗДО України, аналіз інтернет-платформ і сайтів на допомогу вихователям і батькам у розвитку дитини раннього віку.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. Моделивання освітнього процесу в групах раннього віку. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. Вип. 24. С. 85-105.
2. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. Стан розвитку дітей у групах раннього віку в

закладах дошкільної освіти: результати констатувального експерименту. Український педагогічний журнал. 2020. № 3. С. 69-83.

3. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. У фокусі уваги – організація роботи в групах раннього віку. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2020. № 11. С. 20-26.

4. Ragozina V., Hutsan L., Morin O. The development of manual skills in artistic and productive activities: From early age to primary school age. Мистецтво та освіта. 2019. № 4(94). С. 36-39.

5. Лыкова И. А. Программа художественного воспитания, обучения и развития детей 2-7- лет «Цветные ладошки». Москва: «КАРАПУЗ-ДИДАКТИКА», 2007. 144 с.

6. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: вибір підходів. Дошкільне виховання. 2020. № 12. С. 3-5.

7. Рагозіна В. В. Вчимося творити у митців: методика художньо-творчої діяльності дитини. Мистецтво та освіта. 2016. № 1(79). С. 24-30.

8. Рагозіна В. В. Декоративна діяльність як засіб художньо-естетичного розвитку у ранньому і дошкільному віці. Наукові записки. / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 150. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 97-103.

9. Рагозіна В. В. Передумови і особливості образотворчої діяльності у ранньому віці. Наукові записки. Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 152. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 126-132.

10. Рагозіна В. В. Організація змісту у авторському альбомі «Учимося в майстрів декоративно-ужиткового мистецтва: малюємо, ліпимо. 3-й рік життя». Інноваційні технології в дошкільній освіті. Збірник наукових статей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції Переяслав-Хмельницького ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (28–29 березня 2019 року) [за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш]. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2019. С. 129-130.

11. Рагозіна В. В., Очеретяна Н. В. Учимося в майстрів декоративно-ужиткового мистецтва: малюємо, ліпимо. Третій рік життя. Альбом для дитячої творчості та методичні рекомендації. Київ: Генеза, 2019. 32 с. + 12 с. вкл. (Серія «Маленький митець»).

12. Рагозіна В. В. Педагогічні умови художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку в умовах освітнього процесу ЗДО. Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 грудня 2020 р.). Івано-Франківськ: «НАІР», 2020. С. 192-196.

13. Рагозіна В. В. Перші кроки до мистецтва, або Як організувати художню діяльність дітей раннього віку. Вихователь-методист дошкільного закладу. Київ: МЦФР-Україна, 2020. № 12. С. 4-6.

14. Рагозіна В. В. Приобщение детей 3-го года жизни к декоративной деятельности: авторская технология «Учимся у мастеров». Профессиональное художественное образование: история, теория, методика, практика. Сборник материалов международной научно-практической конференции, посвященной 60-летию факультета искусств Омского государственного педагогического университета. Отв. ред. Л. А. Ивахнова. Омск: Издательство ОмГПУ, 2020. С. 75-77.

15. Рагозіна В. В. Реалізація художнього розвитку дітей раннього віку у ЗДО різних типів: формувальний етап науково-дослідної роботи. Мистецькі пошуки: збірник наукових праць. Випуск 1. Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. С. 71-76.

16. Рагозіна В. В. Ручна вмілість дітей раннього віку в образотворчій діяльності: сутність та компоненти. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. I-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. Вип. 8. С. 226 – 230.

17. Рагозіна В. В. Як спростити організацію художньої діяльності малюків. Вихователь-методист дошкільного закладу. Київ: МЦФР-Україна, 2020. № 12. С. 6-7.

Referenses

1. Havrysh, N.V., Rahozina, V.V., & Vasylieva, S.A. (2020). Modeliuvannia osvithnoho protsesu v hrupakh rannoho viku [Modelling of the educational process in early age groups]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zbirnyk naukovykh prats Instytutu problem vykhovannia NAPN Ukrainy*, 24, 85–105.
2. Havrysh, N.V., Rahozina, V.V., & Vasylieva, S.A. (2020). Stan rozvytku ditei u hrupakh rannoho viku v zakladakh doshkilnoi osvity: rezultaty konstatyvalnogo eksperymentu [The state of development of children in early age groups in preschool institutions: the results of the observational experiment]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 3, 4-7.
3. Havrysh, N.V., & Rahozina, V.V., & Vasylieva, S.A. (2020). U fokusi uvahy – orhanizatsiia roboty v hrupakh rannoho viku [The focus is on the organization of work with early age groups]. *Vykhovatel-Metodyst*, 11, 20–26.
4. Ragozina, V., Hutsan, L., & Morin, O. (2019). The development of manual skills in artistic and productive activities: From early age to primary school age. *Mystetstvo ta osvita [Art and Education]*, 4(94), 36-39.
5. Lyikova, I. A. (2007). Programma hudozhestvennogo vospitaniia, obuchenii i razvtiia detey 2-7-let «Tsvetnye ladoshki» [The program of art education, training and development of children 2-7-years «Colored palms». Moscow: «KARAPUZ-DIDAKTIKA».
6. Polovina, O. (2020). Mistetska osvita soganodni: vibir pidhodiv [Art education today: A choice of approaches]. *Doshkilne vihovannya*, 12, 3-5.
7. Ragozina, V. V. Vchimos tvoroty u mittsiv: metodyka khudozhno-tvorchoi diialnosti dytyny [Learn to create from artists: Methods of artistic and creative activity of the child]. *Mystetstvo ta osvita [Art and Education]*, 1(79), 24-30.
8. Ragozina, V. V. (2017). Dekoratyvna diialnist yak zasib khudozhno-estetychnoho rozvytku u rannomu i doshkilnomu vitsi [Decorative activity as a means of artistic and aesthetic development in early and preschool age]. *Naukovi zapiski. Serii: Pedahohichni nauky*, 150, 97-103. Kropyvnytskyi, RVV KDPU im. V. Vynnychenka.
9. Ragozina, V. V. (2017). Peredumovy i osoblyvosti obrazotvorchoyi diialnosti u rannomu vitsi [Prerequisites and features of art at an early age]. *Naukovi zapiski. Serii: Pedahohichni nauky*, 152, 126–132. Kropyvnytskyi, RVV KDPU im. V. Vynnychenka.
10. Ragozina, V. V. (2019). Orhanizatsiia zmistu u avtorskomu albomi «Uchimosia v maistriv dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva: maliuemo, lipymo. 3-i rik zhittia» [Organization of content in the author's album «We learn from masters of decorative and applied arts: we draw, sculpt. The third year of life».]. *Innovatsiyni tehnologi v doshkiinyi osviti. Zbirnyk naukovykh statey za materialami II Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi Internet-konferentsiyi (28-29 bereznia, 2019). Pereiaslav-Hmelniyskyi DVNZ «Pereiaslav-Hmelniyskiy derzhavnyi pedahohichnyi universitet imeni Hryhoriia Skovorody»* (pp. 129-130).
11. Ragozina, V.V., & Ocheretiana, N. V. (2019). Uchimosia v maistriv dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva: maliuemo, lipymo. Tretii rik zhyttia. Albom dlia dytiachoi tvorchosti ta metodychni rekomendatsii [We learn from masters of decorative and applied arts: we draw, sculpt. The third year of life. Album for children's creativity and methodical recommendations]. Kyiv: Heneza.
12. Ragozina, V. V. (2020). Pedahohichni umovy khudozhno-estetychnoho rozvytku ditei rannoho viku v umovakh osvithnoho protsesu ZDO [Pedagogical conditions of artistic and aesthetic development younger children in the educational process of institution of preschool education]. *Zrostaiucha osobystist u smyslotsinnisnykh obrysakh: Conference Proceedings* (Kyiv, 15 hrudnia 2020). (pp. 192-196). Ivano-Frankyvs'k: «NAIR».
13. Ragozina, V. V. (2020). Pershi kroky do mystetstva, abo yak orhanizuvaty khudozhniu diialnist ditei rannoho viku [The first steps to art, or How to organize the artistic activities of young children]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*, 12, 4-6.
14. Ragozina, V. V. (2020). Priobshchenie detei 3-go goda zhizni k dekorativnoi deiatelnosti: avtorskaia tekhnologiiia «Uchimosia u masterov» [Involvement of children of the 3rd year of life in decorative activity: the author's technology «Learning from masters»]. *Professionalnoe khudozhestvennoe*

obrazovanie: istoriia, teoriia, metodika, praktika. Sbornik materialov mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoi konferentsii, posviaschennoi 60-tiletiu fakulteta iskusstv Omskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta (pp. 75-77). Omsk.

15. Ragozina, V. V. (2021). Realizatsiia khudozhnogo rozvytku ditei rannoho viku u ZDO riznykh typiv: formuvalnyi etap naukovykh doslidnoi roboty [Realization of artistic development of young children in institutions of preschool education of different types: Formative stage of research work]. *Mystetski poshuky: zbirnyk naukovykh prats, 1*, 71-76. Sumy: FOP Tsoma.

16. Ragozina, V. V. (2020). Ruchna vmilist ditei rannoho viku v obrazotvorchii diialnosti: sutnist ta komponenty [Manual skill of young children in art: Essence and components]. *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiinyi potentsial, 8*, 226-230.

17. Ragozina, V. V. (2020). Yak sprostyty orhanizatsiiu khudozhnoi diialnosti maliukiv [How to simplify the organization of children's artistic activities]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu, 12*, 6-7.

Victoria Ragozina,
PhD in Pedagogy, Senior Researcher,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv

TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL SUPPORT OF ARTISTIC AND AESTHETIC DEVELOPMENT OF CHILDREN OF EARLY AGE IN THE CONDITIONS OF INSTITUTIONS OF PRESCHOOL EDUCATION

Abstract. *The article deals with the technology of pedagogical support of artistic and aesthetic development of a child of early age in the educational process in institutions of preschool education as a system of interconnected components that contribute to the gradual development of the process of artistic and aesthetic development of the child of early age in art. There is a direct dependence of physical, mental and personal development of children of early age on adults and their participation in children's lives. Therefore, the author emphasizes the need for a teaching approach as pedagogical support when the child is an equal partner of the educator, who creates conditions for children's development in their significant activities based on partnership and cooperation.*

The pedagogical conditions implemented by the technology implemented in the educational process of institutions of preschool education of Sumy city and Sumy region (2020-2021) are determined based on specially developed content, forms and methods of educators' work with children of early age aimed at the development of their artistic perception, identification of aesthetic emotions in the varieties of artistic and aesthetic art.

The content of educators' work during the three stages of the formative experiment is presented. At the preparatory-organizational stage, training of educators to work in groups of children of early age was initiated. To achieve that goal, educators were introduced to modern scientific approaches to the development of children of early age as well as the course of art and technology of artistic and aesthetic development of children, in particular, perception and discussion of works of art, etc. The attention is paid to the reorganization of the developmental environment in groups of early age according to current principles (labelling of the environment for children, sound and visual signals, etc.), the introduction of up-to-date educational and methodological support. At the technological stage, monthly maps of support of art activities of children of early age with the dominants of formative work for each month, formats of children's activities during the day were developed in order to ensure the systematic and consistent pedagogical influence. At the productive stage, positive changes were evident in all participants of the educational process (children, educators and parents).

Key words: *technology of pedagogical support, artistic and aesthetic development, children of early age, institutions of preschool education.*

Стаття надійшла до редакції 05.10.2021.
Стаття прийнята до публікації 07.10.2021.